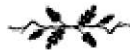

- 4.
- Gradón jaz bélih nimam,
Nì srébra, nì zlatá,
Srcé si moje ne želí
Posvètnega blagá.
- 5.
- Nekdáj življenje mirno
Srcé mî býlo je,
Ko v nádejah in slájih
Se radostilo je.
- 6.
- Ko míslim, oj, kakó
Osrečil svoj bi róð,
Da bi mu tujec krut
Ne bil več zèl gospóð:
- 7.
- Nebéški pa prinesel
Svét angelj je krilát,
Od Bóga v solzni dól poslán,
Mì pésmij svét zaklád.
- Odkár pa béden štejem
Na stó in stó prevár,
V srcé se mi je vsèlil
Nemir in ž njim vihár.
- Polóti se srcá
Obùp mi in vzdihljáj:
Kedáj, oj, národ moj,
Ti srečen boš, kedáj? —
- A izgubi se jád in bóð,
Ozdrávi ráne mi,
Ko sólza mótna a ljubká
Na líce káne mi.

Slavomír.

Michail Nikiforovič Katkóv.

Spisal dr. Fr. J. Célestin.

naši dôbi malih značajev, ko se mogočno šopiri širokoustna posrednost, dobiva samó nenavadno jaka, genijalna sila obče priznanje. Že mnogo desetletja moremo v vseh delih svetá takih velikih ljudij naštetí le jako malo. Národ, ki ima takega človeka, rad ga posluša, ker čuti, da ga zopet nekaj kliče na veliko delo, ker bi se rad povzdignil iz pustega kroga malenkostnih interesov do ónih visot, kjer plapola in ogreva človeška srca sveti ogenj idejalizma — ne ónega sanjarskega čuta romantikov — ampak ónega idejalizma, ki ima svoje korenine v realnem življenji, iz njega rase ponosno kvišku kakor mogočno drevo, cvetè na visini omike. In njegov dehteči cvet obrača naše oči góri, góri in srca naša prešinja sveti ogenj ljubezni, požrtvovalnosti in óne radostne nade, v kateri je človeštvo vršilo vsa največja svoja dela, óne nade, ki oživlja, a ne ubija v obupnem pesimizmu, óne nade, ki nas uči, da človek ne žíví samó ob kruhu . . . Takih nád nima obožavanje prirode, države, ozkosrčne národne koristi t. j. óno obožavanje, ki národom daje le senco prave

sreče, vara jih kakor fata morgana v puščavi žalostnega življenja, polnega krivice in obupa: in javljajo se krivi preroki »krvi in železa«, »novi moloh« požira ljudi; národi pa mu jih samí mečejo v žrelo — za senco krvave slave, za korist brezvestnih spekulantov žrtvuje se — vse . . .

Slovanstvo, polno volje in nád, ali v delu neizkušeno in izvrženo mnogovrstnim napadom lokavih sovražnikov, ki napadajo nánj sedaj v ovčji koži v ime kulture, sedaj brez nje v ime »upravičenih« zahtev svoje koristi in višje omike, ki zahteva »kulturnega gnoja« od tujih národov. — Bolj nego germanstvo in romanstvo potrebuje slovanstvo velikih móž in voditeljev na težavnem poti napredka, móž obzirnih, vestnih, s širokim obzorjem in óno neomahljivo energijo, ki jo daje le mogočna véra v pravo stvar in goreča rodoljubna ljubezen.

Med take možé sme s ponosom šteti ruski národ Michaila Nikiforoviča Katkóva.

M. N. Katkóv se je bil porodil l. 1818. v Moskvi in je bil tu vzgojen. »Bêlokámenaja mátuška Moskvá« je njegova zibelka, óna mati ruskega národa, ki tudi izza Petra Vélikega čuti, da je srce Rusiji, verna čuvarica národne misli in težnje. Pripravivši se domá pri materi za gimnazijo je stopil v prvo moskovsko gimnazijo ter v vzgajališči prof. Pávlova dovršil srednje nauke in potem prešel leta 1834. na moskovsko vseučilišče. Izbral pa si je »historiko-filologički fakultet«, ker je tedaj mogočno vplivala posebno filozofija na mlade ljudi. Štiri leta je bival na vseučilišči in se družil s prijatelji, oduševljenimi kakor on za vse dobro in plemenito. Dovršil je nauke z odličnim vspehom. Tedaj je vladal strogi Nikolajev sistem, ali na veliko srečo je imelo moskovsko vseučilišče več izvrstnih profesorjev na pravnem in hist.-filol. fakultetu, ki so znanost učili ne kakor mrtvo abstrakcijo, ampak kakor živ izliv človeškega duha, kakor najvišji njegov cvet in sad, ki ima bogatiti um, oživljati in krepiti voljo, da mladi ljudje postanejo znajoči, značajni, plemeniti rodoljubi in človekoljubi. Ni torej čudno, da so takšni profesorji imeli dobre dijake, ki so vneti iskali resnice in pili »živo vodo« iz studenca znanosti, da se podkrepé za delo v življenji in ne dadó, da kraj oficijalnega mrtvila usahne vir plemenitih teženj za vsestranskim napredkom. Profesorji Granóvskij, Pávlov, Nadéždín so imeli posebno velik vpliv. Mladež se je bila razdelila na dva tabora: jedni so bili goreči privrženci Hegla, neki tudi Schellinga, drugi pa so se poprijeli St. Simona, Fourriera, Cabeta in francoske socialistične filozofije sploh ter so zajedno visoko čislali pi-

sateljico George Sand. V prvi tabor je spadal tudi mladi Katkóv, ali ni igral tako važne vloge kakor n. pr. Stankévič, Bakúnin, Bělínskij, Bótkin, K. Aksákov in nekoliko tudi Chomjakóv. V drugi tabor so kmalu prešli Herzen, Ogarév, Sátin ter je potem k njim prešel radikalni Bakúnin in napósled je bil tudi Bělínskij bolj na njihovi strani. Chomjakóv, brata Konstantín in Iván Aksákov, brata Kiréevskija so potem osnovali svojo stranko slavjanofilov in so posebno proučavali národno življenje v minulosti in sedanjosti ter iskali pravih ruskih (in slovanskih) načel.

Zvršivši vseučilišče je šel Katkóv v Berlin, da sluša Schellinga, katerega je posebno ljubil, potem v Kraljevec (Königsberg) in je v Nemčiji ostal dve leti. Pohodil je tudi Francosko in Belgijo, povsod marljivo učeč se. V državno službo ni stopil, temveč je na podstavi filološke razprave (ob elementih rusko-slovenskega jezika) postal (1845) magister in pristav na moskovskem vseučilišči. Leta 1853. pa je izdal svoje delo: »Očerki drevnějšago perioda grečeskoj filozofii.« Ali uredništvo vseučiliških »Mosk. Védomosti«, katero je bil prevzel že 1850. leta, prisililo ga je, da je pustil vseučiliško stolico in posvetil se popolnoma časnikarstvu. Do 1862. leta urejal je list v imeni vseučilišča, a tega leta ga je prevzel v najem. Odločen korak je stopil 1863. leta, ko je ognjevitó branil ruske interese proti Poljakom, ki so se bili uprli — Napoleonu in nekim aristokratskim emigrantom na ljubo — nepripravljeni ter so izgubili óno široko avtonomijo, katero so uživali do 1863. leta. Vse reforme n. pr. osvobojenje kmetov (1861), administrativne, sodne in financijalne, reforme gimnazij in vseučilišč je pripravljal s svojimi članki in je mnogo pripomogel, da v liberalni oduševljenosti niso šli Rusi — predaleč. V gimnazijah je zagovarjal s tovarišem P. M. Leontjevim, vseučiliškim profesorjem klasične filologije, posebno klasicizem in je dosegel, da je bil uveden skoro strože kakor pri nas.

Že 1856. leta si je bil osnoval vèlik mesečnik »Russkij Věstnik«. Vánj so pisali najboljši ruski pisatelji pesmi, romane, povesti, poučne in strogo učene članke, največ v istem duhu, kakor so bile pisane »Mosk. Védomosti«. V dveh velikih organih kazal, pojasneval in branil je Katkóv s sotrudniki svojimi ruska načela, ruske interese. Zanimal se je vedno jednako goreče za zunanjo in nótranjo politiko, za poljedelstvo, kupčijo, obrt in je branil z obširnim znanjem in talentom svojim ruske koristi, koristi ne jednega stanú, ampak vsega národa. Četudi so mu očitali, da je bil v mladosti velik privrženeц Angležev in njihovega self-governementa ter se je časih res zdelo, da

preveč poudarja ta tuji oblik: stopil je potem na realna tla ruskega življenja, ruskih interesov v širokem zmislu. Ruska politična in gospodarska samostalnost mu je bila idejal.

Za vzor svoj se je boril z vso energijo silnega značaja in talenta, če ga vodi ljubezen in globoko prepričanje. A borba je bila težka. Boril se je v Rusiji proti zapadnikom, proti stranki »Věsti«, proti radikalcem in nihilistom, celo proti zemstvom, ki zastopajo samoupravo, morala je pasti večkrat grenka beseda, ker so se te ustanove le prebade izpreminjale v torišče borbe osebnih interesov óne stranke, ki je zmagala pri izborih. Grajal je mrtvi birokratični formalizem, podkupnost in protekcijo; on, ki je v nekem zmislu zastopal oficijalno Rusijo, grajal je sodišča, posebno ustanovo porotnikov, če so porotniki v znani slovanski slabosti očitne krivce proglašali za nekrive, on je z gorečo, prepričevalno besedo kazal, do kakšne vsestranske slabosti mora voditi tako pomanjkanje moralne energije. Videl je, da to pomanjkanje izvira gotovo najbolj iz slabe domače discipline v mladih letih, videl, da je pouk v učilnicah sploh premalo usredotočen, da gre vse razvitje društva bolj na široko nego v globočino, da bi mogli vzgajati se pravilno — resni, globoko omikani umovi; videl je, da inteligenca teži le bolj za najnovejšim, kar se piše in dela na zapadu, in da rada sprejemlje ravno óno, kar je najskrajnejše, četudi je najmenj dokazano, ter je leta in leta boril se, da si inteligenca v strogem klasicizmu pridobi potrebno globokost razumevanja zgodovine, disciplino uma, stalnost. Rusom mrtvi jeziki niso bili po volji; najbolj so vpili na Katkóva in mu očitali, da hoče v mladih glavah zatreti vsako napredno misel. Napadali so ga zapadniki in radikanci večkrat s fanatično brezozirnostjo in mu podtikali namene, katerih nikoli ni imel. —

On ni bil in ni mogel biti proti napredku, ni mogel biti sovražnik misli, da se razvijajo bolj in bolj vse sile národa, da bode menj potreboval administrativne opeke. Ali dobro znajoč, kako sta inteligenca in národ sploh še slabo vzgojena za večjo samostalnost, kakoršne so si želeli po zapadnem obliku: moral je pisati, da se ne poskuša óno, kar niti na zapadu ni opravičilo nád. S kako prepričevalno besedo in grenko ironijo je kazal na žalostne pojave parlamentarizma, ko se velikokrat izbira in voli na osnovi širokega podkupa in druge korupcije, ko se glasuje na isti osnovi, ko se parlamentarne večine pretvárajajo v prosto orodje vlade, ki nikakor ni tako odvisna od njih, kakor si mislijo (in to je časih prava sreča), časih pa v orodje borzine in druge spekulacije (in to je najhuje). Kako bi mogel misleč človek priporočati Rusiji sistem, s katerim se navadno daje svoboda

denarnim pijavkam, da sišejo národno kri, sišejo in ne odpadajo nì tedaj, ko so okoli njih le gospodarski mrlíči: národni pavperizem! Za to je Michail Nikiforovič boril se za samodržavnega carja; saj mislečemu jasno kaže zgodovina, da je pod samodržavjem rasla in rasla Rusija, raslo po številu in po energiji velikorusko pleme do sedanjega pomena, kaže mu pa tudi, da se samoupravni poskusi, v katerih igra inteligencija glavno ulogo, v Rusiji do sedaj niso ravno posrečili. Ali da Katkóv proti samoupravi ni bil načelno, vidimo iz tega, da teh načel in samoupravnih ruskih organov ni pobijal, temveč le nezdrave njih pojave, da je branil véliki národni samoupravni oblik: rusko samostalno občino (mir), s katero se je do sedaj obvaroval národ od kmetskega proletarijata, branil ga in priporočal le večji nadzor, da se ne plodé selske pijavke in po zakonu enakopravne občane de facto ne pretvárajajo v robe pijavek. Zato je živo priporočal ustrojstvo kmetske banke od strani države, pazno sledil za njenim razvitjem in se ni ravno veliko menil za gospodo vélike posestnike (a ti so bili največ privrženci njegovi), če so se indirektno pritoževali, da pada njihov vpliv z večjo samostalnostjo kmetov, dobivajočih po céni denar iz banke.

Da je nihilistične pojave neusmiljeno bičal in priporočal pomočke, da se odstrani ta nezdravi pojav, razumeje se samó ob sebi. Ali trdil je ne jedenkrat, da so nihilisti v glavnem slepo orodje neprijateljev domovine, da dobivajo pri njih pouk in podporo in da je število Nerusov med njimi bilo vedno precejšnje.

Res, on je jasno videl, da Evropa v obče ni prijazna Rusiji. Vezi sorodstva z ruskim carskim dvorom in zložni zgodovinski in politični odnošaji so se bili zložili tako, da je Prusija rasla pod mogočnim okriljem ruskega orla in je to sama priznavala. Katkóv je po spominih mladosti svoje visoko cenil Nemčijo in zagovarjal prijateljstvo ž njo: tudi nemško carstvo je pozdravil brez straha. Ali Nemci v tridesetih in štiridesetih letih so bili precej drugačni kakor so sedaj: tu se je bil Michail Nikiforovič nekoliko zmotil, zmoto svojo je uvidel s polno jasnostjo po berolinskem kongresu, ko je Prusija in ž njo Nemška pokazala pravo svoje lice in začudila svet z nevhvaležnostjo svojo. Že prej se je glasil Katkóv časih proti poplavi zapadnih (poljskih) pokrajin z nemškimi tvorničarji in delavci na škodo ruskemu obrtu in kupčiji. Ali po berolinskem kongresu se je obrnil naravnost od Nemčije k Franciji, četudi ga je nestalnost francoskih odnošajev nekaj odvrčala od formalne zveze ter je priporočal in — sme se reči — tudi največ pripomogel, da se je Rusija vendar poprijela politike »svobodnih rok.«

Ker je videl, da si je ruski národ na svojih prsih odgojil ljutega gada, boril se je Katkóv z vso odločnostjo tudi za gospodarsko samostalnost in neodvisnost od Nemčije. Carine so se povečavale, da se váruje domača produkcija, in ko je Nemčija začela iztiravati ruske podložnike in povišavati carino tako, da je ruskemu žitu skoro popolnoma zaprla mejo: odgovorili so Rusi odločno z zakonom z dné 26. marcija t. l., po katerem se morajo Nemci seliti iz Rusije ali pa se porusiti, če hočejo obdržati posestva, tvornice, mesta ravnateljev, oskrbnikov itd. Nemčija pa je na to začela bój proti ruskim kreditnim papirrom. Ali Katkóv je kmalu mogel povédati, da ta bój, ker je ostal osamljen ter se mu niti Dunaj ni pridružil, škodi največ Nemcem, in je videl, da je tudi ta bój le korak dalje do gospodarske samostalnosti Rusije, kakor je bil tudi že Ivan Aksákov spoznal. Katkóv že dolgo ni zaupal Nemcem: radi bi bili dobili njegovo pomoč. Take poskuse je naravnost tiskal in bičal, pruskemu princu Frideriku Karolu pa je v lice dejal, da je Nemcem odločen nasprotnik.

Godilo se je njemu, kakor se godí slovanstvu sploh.

Neprijatelji slovanstva so govorili, da je Katkóv panslavist, med Slovani pa se je čulo časih, da je preveč Rus, celó — panrus. Resnično to ni, ni jedno ni drugo. Baval se je bil s slovanskimi jeziki in je poznal literature. V politiki se je najprej moral pečati s Poljaki za vstaje 1863. leta: vstaja je bila udušena in Poljska urejena tako, da se je povečal ruski vpliv in da je ruski jezik dobil veljavo državnega jezika. Vse to je bil priporočal Katkóv. Potem pa je jedenkrat izjavil, da je ruski národ pripravljen desnico dati poljskemu, ako se zadovolji z etnografsko Poljsko in ako se odreče zgodovinski Poljski do 1772. leta ter sprejme misel slóvanske vzajemnosti brez »zadnje misli« ter ne rabi nič več za orodje tujih spletek proti Rusiji. Večkrat je omenjal odnošaje avstrijskega slovanstva in jih z veseljem pozdravljaj, če je napredovalo. Grajal pa je nasprotnike slovanske ravnopravnosti, če se je kratila. V obče pa se ni veliko baval z avstrijskim slovanstvom, veliko menj kakor bi se bil »panslavist«; on je bil res najprej in najbolj Rus bistrega uma in je videl, da ima slovanstvo z Rusijo veliko svetsko nalogo, kateri se Rusija odreči ne sme, če se neče odreči zgodovinskemu svojemu razvitju. Borbe za slovanstvo ni iskal, ali ko so jo narinile grozote v Bolgariji in je ves ruski národ prešnila jedna misel, da treba krščanskim bratom pomoči: povzdignil je tudi on odločno mogočni svoj glas ter je po berolinskem kongresu budno motril dogodke na Balkanu in ni nikoli malodušno pritrtil ónim, ki so nejevoljni svetovali, da Rusija prepústi nezahvalne balkanske

národe samim sebi, in ni obupoval ni tu, ko so mnogi Rusi obžalovali, da se je na Balkanu prelilo toliko ruske krvi in za južne brate dalo toliko materijalnih žrtev. —

Vzela ga je smrt kakor vojnika sredi boja 1. dan avgusta t. l. v selu Znamenskem. Oddehnili so si Nemci in Madjari in izlivali žolč še nad odkritim grobom. Obžalujmo!

Slovanstvo, Francozi in Angleži pa so izrazili sočutje svoje na dostojen način. V Rusiji se je javil s prestola glas globoke žalosti: »Silna beseda ranjkega Vašega moža, oduševljena z gorečo ljubeznijo do domovine, budila je rusko svest in jačila zdravo misel v burnih časih.« — Ali »v žalosti imamo nado: umrl je človek, pravi krščan, ki je delal jedino le za srečo bližnjega, trudil in mučil se za domovino z vsemi silami (vladika možajski Aleksander).« — On si je bil popolnoma svest »velike zgodovinske naloge, za to je beseda njegova imela tolik pomen (Nóvoe Vrémlja).« — Rusija izgublja »ne samó največjega časnikarja, ki je ustvaril politični pomen ruskega časništva, ampak izgublja sosredotočen um, ki je v težkih časih zbiral okoli sebe zdravo javno mnenje ter mu kazal ravni pot (St. Peterb. Véd).« — Za Moskvo je izpregovoril njen župan Aleksêev in dejal med drugim: »Od poljske vstaje sém je grmela silna njegova beseda . . . bil je mnogim učitelj, nositelj ideje samodržavja, jedinstva sile in mogočnosti Rusije.« — Glasno, silno je govoril »resnico, grozno in neizprosno razkrival laž, odločno in brez strahú branil rusko korist (vladika Misail).« — Ali za to, »koliko skrbi je pretrpela ljubeča njegova duša, dokler niso vsi jasno videli tega, kar je bil on videl najprej. Koliko žalosti, klevet, hudobnih jezikov moral je trpeti za nesebično svojo službo jasno in živo seznaniti resnici, dokler ni mogočna njegova beseda samó z notranjo silo prešla v zavest in prepričanje milijonov, ki so jo čitali. Res, diven prizor! Človek ne na visokem mestu, brez državne vlasti postaje vodja javnega mnenja mnogomilijonega národa. . . Samó jedno nas vznemiruje pri grobu pokojnikom: pravi ruski rodoljubi gredo drug za drugim v grob. Bodo li našli se vredni nasledniki, jaki v besedi in činu? (moskovski mitropolit)«

Michaila Nikiforoviča smemo primerjati »svetilniku, stoječemu na jakem trdem granitu in širečemu vzvišeno-mirno luč po zrkalni površini morja, ko je mirno, ki pa jednako mirno lije spasonosno svojo svetlobo tudi tedaj, ko okoli njega strašno šumi in buči burja, grozno bijó valovi in besni morje . . . Drug za drugim gredó v grob najboljši ljudje. Zakaj so oni bili tako silni in krepki, a mi smo tako mali in slabi? Zato ker so v prvi svoji vzgoji odrasli na načelih vzvišenega

filozofskega idealizma, ki jim je jačil um, domišljiji dajal krila, širil jim duhovno obzorje in dvigal duhovni vid in vedno držal vprašanja njih misli in njih čuta v višjem, duhovnem krogu. Najbolj pa zato, ker je takšen čisto človeški, prirodni pot njihovega razvitja se vršil pod živim vplivom blagodatnih načel pravega, pravoslavnega krščanstva . . . njihov zaklad je bil na nebu, tja so težile vse njihove svrhe in težnje (vladika Antónij).« Cerkev in društvo, državo in družino, znanost in umetnost, vse strani človeškega življenja je obsejal s svojim orlovskim, bistrim očesom, vse je ocenjeval, označeval in vstrajal s svojim genijalnim umom, ob vsem ga je bolela njegova velika duša . . . Pravoslavje, samodržavje, národnost so velike besede, napisane na zastavi delovanja njegovega, one so od nekdanja osnova ruskega življenja . . . Njegova beseda se je glasila kakor beseda staropisemskega preroka: samó se spomniti gorečih besed njegovih za bratsko združenje slovanstva z Rusijo na čelu, katere veliko bodočnost je oznanjal. Spomnite se njegovih krepkih in silnih svaril, da se ne damo zavleči zapadu; kako je grozno razkrival lažni liberalizem, ki uči novo poganstvo . . . Njegovo tiho, domače življenje je bilo malo znano svetu, ali neki vendar vedó, s kako genljivo ponižnostjo je tu (v cerkvi) priklanjal starikava svoja kolena k molitvi, s kakim pobožnim trepetom se je približaval, da prejme sv. Obhajilo . . . Neizprosno strog odkrivatelj človeške laži na tem pokvarjenem svetu, bil je angelj mirú v nedolžnem otroškem svetu (J. Solovjév).«

Ugasnil je mož, ki je imel v Rusiji vpliv, kakor pred njim noben privaten človek, ker je izražal vest vsega národa. Ko so ga nekdanj vprašali, kako da je car navadno istih mislij kakor on, odgovoril je: »Ker sem tako srečen, da imam iste nazore, kakor car.« Ljubil je carja in domovino, koristil carju, budil domoljubje, ljubil slovanstvo in v človeštvu vse plemenito, ljubil je vse to z živo krščansko ljubeznijo. Sovražil pa in preganjal je vse nasprotno, kakor se spodobi pravemu móžu.

Ugasnil je, ko se je po 1863. l. prvič zopet popolnoma postavilo javno mnenje na njegovo stran, ali Rusija ima še móž, bistrh glav z železno voljo, ki se boré in se bodo borili brez strahú za srečo domovine pod zastavo pravoslavja in samodržavja na vélikem poti, ki ga imata pred seboj Rusija in slovanstvo.

